

Jaarverslag 2019

Stichting wAarde

Voorwoord

Stichting wAarde zet zich sinds 1999 in voor duurzaamheid, schoonheid en natuur in onze samenleving. Daartoe werken wij samen met natuurbeheerders, kunstenaars, journalisten, wetenschappers, jongerenwerkers, overheden en tal van vrijwilligers in het hele land. Visies en strategieën worden naast elkaar gelegd, beleidsadviezen worden uitgewerkt en handelingsperspectieven worden ontwikkeld, getoetst en in de praktijk gebracht.

Wij doen dit in een tijd waarin de voortdurende opwarming van de aarde, en mede daaraan gerelateerde aantasting van biodiversiteit, de balans op onze planeet vergaand onder druk zet. De signalen van deze disbalans waren in 2019 voor iedereen waarneembaar. Denk aan de extreme hete zomer, hier in Nederland, de smeltende ijskap op de Noordpool, de bosbranden in Australië , ...

In het licht van deze situatie slaan we de handen ineen met tal van collega organisaties. Opdat de duurzame ontwikkeling nu echt snel en samenlevingsbreed gestalte krijgt.

WERKWIJZE

Zelfgenererende processen

Stichting wAarde streeft consequent naar het tot stand brengen van zelfgenererende processen, die – tot na afloop van onze inzet – een maatschappelijke impact hebben.

Zo hebben wij bijvoorbeeld sinds 2001 het aloude – bijna uitgestorven - ambacht van het heggenvlechten nieuw leven in geblazen.

Onze inzet heeft ertoe geleid dat er – binnen een tijdbestek van twaalf jaar - tienduizenden mensen actief, en zelfgenererend, bij het heggenvlechten zijn betrokken, en dat het – door ons ‘bedachte’ en geïntroduceerde - woord ‘vlechtheg’ in de Nederlandse taal is ingeburgerd en in de Dikke Van Dale is opgenomen. Het ambacht van heggenvlechten heeft inmiddels zelfs de formele, door UNESCO erkende, status van ‘immaterieel, cultureel erfgoed’ gekregen.

Daarnaast hebben wij, met ons pleidooi voor smulbossen, voedselbossen en ‘lekker landschap’, aan de basis gestaan van de opkomst van voedselbossen in ons land en de toegenomen populariteit van wildplukken onder brede lagen van de bevolking.

Ook het woord ‘wildplukken’ heeft, mede dankzij onze inzet, zijn weg naar de Nederlandse taal gevonden en is onlangs in de Dikke van Dalen opgenomen.

Andere thema’s die tot vergelijkbare resultaten hebben geleid zijn:

- Scharrelkinderen (jongeren & natuur)
- Bomen voor Koeien (dier- en klimaatvriendelijk landschap)

Doorpakken

Als er in het jaar 2019 één ding duidelijk is geworden, dan is het wel dat de tijd rijp is om door te pakken.

Er kan veel gebeuren en er moet ook veel gebeuren.

Dit besef leeft in onze hele samenleving, en zeker ook bij ons, bij Stichting wAarde.

Meer nog dan voorheen zoeken we daarom de samenwerking met andere organisaties, in ambitieuze projecten waarin iedereen voor zich van toegevoegde waarde is.

Veel aandacht van de grote natuur- en milieuorganisaties gaat naar de concrete actualiteit van belangenbehartiging, natuurbescherming en natuurherstel, met alle (praktische en marketingtechnische) randvoorwaarden die daarbij komen kijken.

Stichting wAarde neemt meer ruimte om daar kritisch op te reflecteren; om vervolgens – heel concreet – specifieke strategieën, handelingsperspectieven en projecten te ontwikkelen.

Die brengen wij dan in, opdat ze samen met andere organisaties kunnen worden uitgevoerd, en iedereen elkaar versterkt.

En daarbij planten wij bomen ...

KLIMAATVERANDERING

Introductie

Klimaatverandering is één van de belangrijke, grens-overstijgende thema's van deze tijd.

Als Stichting wAarde maken wij ons sinds jaar en dag al sterk voor de waarneming en beleving van dit thema. In het jaar 2019 hebben wij tevens bijgedragen aan enkele concrete aspecten van de zo noodzakelijke integrale inzet voor klimaatbeleid en energietransitie.

Dit gebeurde onder meer door:

- Projectontwikkeling: 'Plan Boom': de aanplant van 10 miljoen bomen in Nederland om CO2 te binden.
- Het initiatief 'Klimaatverandering met eigen ogen'.
- Bijdragen aan realisatie Energietuinen (natuurvriendelijke, grootschalige opwekking zonne-energie op land).
- Verkenning Straatwaarde van risicobeleving gezondheidseffecten Hoogspanningslijnen nabij woonhuizen.
- Bijdragen aan 'Bijpraatsessie Klimaat en Natuur'.

Projectontwikkeling: 'Plan Boom'

Plan Boom richt zich op de aanplant van 10 miljoen bomen in tuinen, bermen, plantsoenen, parken, bedrijventerreinen en in het buitengebied in heel Nederland. Voor en door burgers.

Stichting wAarde heeft in 2019 een belangrijke rol vervuld bij de aanzet, ontwikkeling en financiering van dit ambitieuze project. Wij zullen ook actief bij de uitvoering van dit project (2020-2024) betrokken zijn, in samenwerking met

LandschappenNL, De Gezonde Stad, Duurzaam Den Haag, Milieucentrum Rotterdam en LSA bewoners, en onder aanvoering van de Natuur en Milieufederaties.

Plan Boom is een mooi voorbeeld van een *nature based-solution* van het klimaatprobleem, waarbij biodiversiteit en klimaat - als twee kanten van dezelfde medaille - in samenhang worden beschouwd.

De wereldwijde ontbossing en de aantasting van bossen zijn verantwoordelijk voor circa 20% van het klimaatprobleem, en omgekeerd leidt de voortdurende opwarming van de aarde tot een vergaande aantasting van biodiversiteit.

'We zouden eigenlijk een apparaat moeten uitvinden, dat CO2 uit de lucht haalt.'
'Zo'n apparaat bestaat al. Het heet boom.'

Tien miljoen bomen is erg veel, zeker in een drukbevolkt gebied als Nederland. Omdat elke boom, gemiddeld, één ton CO2 in 50 jaar bindt, levert de aanplant van 10 miljoen bomen een aanzienlijke bijdrage aan de aanpak van klimaatverandering. En onze leefomgeving wordt er groener, frisser en gezonder van.

De aanpak is simpel en aansprekend. Iedereen kan meedoen en alles wordt er mooier van.

Plan Boom laat op aantrekkelijke, positieve wijze zien wat er gedaan kan worden én onderschrijft tegelijkertijd de ernst van het klimaatprobleem en het verlies van biodiversiteit; met oog voor (het toenemend belang van) de betrokkenheid en de verandermacht van burgers.

Betrouwbaar, effectief en midden in de samenleving.

Nadere informatie: www.planboom.nl

Klimaatverandering met eigen ogen

Wat zien we om ons heen gebeuren?

En ... hoe kunnen we ons daartoe verhouden?

Deze vragen zijn van groot belang als we het hebben over de klimaatverandering, die 'van nature' immers vrij ongrijpbaar en moeilijk te bevatten is.

De focus op deze vragen staat centraal in ons project: ***Tien jaar loop ik rond.***

Dit project '*Tien jaar loop ik rond*' betreft observaties van veranderingen in landschap, vanuit het oogpunt van een wandelaar, in de periode 2015-2025. Ook in 2019 zijn we daartoe regelmatig wandelend de natuur en het Nederlandse landschap ingetrokken. Kijkend. Vragend stellend. Peinzend...

In de ***Kronieken van Klimaatverandering*** wordt verslag gedaan van onze eigen beleving én die van anderen.

Opdat we zien waar we mee bezig zijn, en aan de bel kunnen trekken waar en wanneer dat nodig is.

Dit is relevant, omdat klimaatverandering (en de noodzakelijke transitie naar een klimaatneutrale samenleving) door de jaren heen een groot effect zal hebben op het zelf-, mens- en het wereldbeeld van Nederlandse burgers.

'Ons klimaatbeleid zal onze manier van leven, werken, produceren en consumeren veranderen.'

- Ursula von der Leyen, voorzitter EU Commissie

Energietuinen Nederland

Energietuinen Nederland richt zich op de ontwikkeling en realisatie van energietuinen, waar zonnepanelen en windmolens op creatieve wijze in de openbare, groene ruimte worden gerealiseerd. Het project is een initiatief van de gezamenlijke Natuur- en Milieufederaties, in samenwerking met diverse organisaties, waaronder Stichting wAarde.

Door de realisatie van icoonprojecten en een uitgekende communicatiestrategie, ontstaan in de periode 2019-2023 overal in Nederland plekken waar duurzame energieopwekking samengaat met (verhoging van) natuur en landschapswaarden, recreatie en educatie. Ook worden lokale energiecoöperaties in het hele land in hun kracht gezet, zodat ze in co-creatie met andere partijen deze Energietuinen zelf ontwikkelen en beheren.

Stichting wAarde is, gedurende de gehele projectperiode, actief betrokken bij de strategische communicatie.

Verkenning: Straatwaarde Risicobeleving Hoogspanningslijnen

Eén van de gevolgen van de noodzakelijke energietransitie in ons land is dat er een verschuiving plaats zal vinden van 'materiele brandstof', zoals gas en olie, naar (duurzaam opgewekte) 'elektriciteit'. Een belangrijk aandachtspunt daarbij is het mogelijke effect van diverse vormen van elektromagnetische straling in en rond woonhuizen op bewoners.

In het voorjaar van 2018 heeft de Gezondheidsraad een advies uitgebracht over de relatie tussen de blootstelling aan magneetvelden van hoogspanningsverbindingen en gezondheidseffecten bij kinderen. De staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat heeft – mede namens de ministers van Economische Zaken en Klimaat, en Binnenlandse Zaken - dit advies van de Gezondheidsraad aangegrepen om een evaluatie uit te voeren naar de uitvoering van het voorzorgbeleid in de praktijk en de maatschappelijke effecten er van. Daarbij heeft de staatssecretaris een verkenning uitgevoerd naar de maatregelen die denkbaar zijn om het voorzorgbeleid te verbreden naar andere bronnen van magneetvelden uit het elektriciteitsnetwerk. Deze verkenning was er tevens op gericht de maatschappelijke en ruimtelijke gevolgen van eventuele maatregelen in beeld te brengen.

Stichting wAarde heeft, als onderdeel van dit traject (in opdracht van het ministerie van EZK en in samenwerking met het *Centre for Connecting Humans and Nature* van de Radboud Universiteit) in de jaren 2018 en 2019 de straatwaarde c.q. de beleving van burgers met betrekking tot de gezondheidsrisico's van hoogspanningslijnen, en mogelijke maatregelen in beeld gebracht. Het inzicht in de straatwaarde van dit onderwerp bood input voor de ontwikkeling van (een transitieaanpak voor) nieuw beleid, waarin onder meer het (voor veel omwonenden irrelevante) onderscheid tussen nieuwe en bestaande situatie veel meer is losgelaten.

Bijpraatsessie Klimaat en Natuur

Op 5 maart 2019 vond, in het Burgerweeshuis te Deventer, een *Bijpraatsessie Klimaat & Natuur* plaats. Directe aanleiding voor deze Bijpraatsessie was de warme droge zomer van 2018. De heide lag er dor en doods bij. Het hoogveen viel droog en dreigde af te sterven. Zeldzame vissen – als de Beekprik en de Elrits – crepeerden in de laatste restjes modder en dode takken vielen van de bomen. In enkele maanden tijd werd duidelijk hoe kwetsbaar de natuur is.

Met een gemêleerd gezelschap van ruim 200 jongeren, lokale energie-initiatiefnemers, politici, ambtenaren, maatschappelijke organisaties, onderzoekers en ondernemers, verdiepten wij ons in de vraag: *'Hoe overleeft onze natuur klimaatverandering?'*

De bijeenkomst werd georganiseerd door Natuur en Milieu Overijssel, in samenwerking met Natuurmonumenten en Landschap Overijssel, met medewerking van Stichting wAarde.

De centrale lezing werd verzorgd door Ignace Schops (directeur van het Regionaal Landschap Kempen en Maasland - in België - , winnaar van de *Goldman Environmental Prize* - de groene Nobelprijs- voor natuurbehoud, en lid van het *Climate Leadership Corps* van Al Gore).

BOMEN VOOR KOEIEN

De voortdurende klimaatverandering en de extreem warme en droge zomers van 2018 en 2019 vormden een belangrijke impuls voor herstart van de campagne Bomen voor Koeien (voor een dier- en klimaatvriendelijk landschap).

Op 28 mei 2000 startten wij, in samenwerking met Vroege Vogels en LandschappenNL, de campagne 'Bomen voor Koeien'. Met als doel: een klimaat- en diervriendelijk landschap, met luwteplaatsen, schaduwbomen, heggen, poelen en ecologisch beheerde slootranden.

De behoefte hieraan was duidelijk en onomstreden: vroeger stonden in ieder weiland heggen, bosjes en grote bomen. Rond het middaguur kon je de koeien vredig in de schaduw hun 'siësta' zien houden. Tegenwoordig zie je bijna alleen nog kale, door prikkeldraad begrensde, onherbergzame grasvlaktes. Veel dieren hebben hieronder te lijden.

De campagne wordt gedragen door duizenden burgers die ieder, door aanschaf van één of enkele certificaten (a € 10,=) de aanplant van de boompjes mogelijk maken.

Elk certificaat maakt de aanplant van één boompje mogelijk. Daarbij gelden de volgende vijf regels:

- bomen en struiken van inheemse herkomst;
- passend in het landschap;
- deels aanplant van jong 'bosplantsoen', deels oudere boompjes;
- per locatie een goede balans tussen het aantal boompjes en het aantal koeien;
- aanplant in of langs weilanden, zodanig dat de boompjes goede schaduwplekken voor het grazende vee opleveren

Nadat er ruim 100.000 bomen waren aangeplant, zijn wij indertijd gestopt met de campagne.

Maar ... tijdens de extreem warme zomermaanden van 2018 kregen wij veel vragen van mensen die wilden dat het werk weer werd opgepakt. De koeien op de warme, kale vlakten was gewoon niet om aan te zien, en door de klimaatverandering zullen er nog vaker van die droge periodes komen. Daarbij komt dat bomen erg belangrijk zijn omdat ze CO2 binden, en zo de opwarming van de aarde verminderen.

De extreme hitte in de zomer van 2019 toonde helaas aan dat de warme periode in het jaar daarvoor geen incident was.

In 2019 is het gedachtengoed dat binnen de campagne Bomen voor Koeien is ontwikkeld, ook actief ingezet bij het stimuleren en ontwikkelen van diverse andere initiatieven op het vlak van bomen en klimaat, waaronder het 'Plan Boom' (eerder in dit jaarverslag al beschreven).

Daarnaast zijn wij met vereende krachten weer met de campagne zelf in de weer geweest.

In 2018 hebben deelnemers de aanplant mogelijk gemaakt van 9.300 nieuwe 'bomen voor koeien'.

In 2019 zijn daar 4.100 nieuwe bomen bijgekomen.

En zo hopen we ook in 2020 nieuwe aanplant mogelijk te maken.

Nadere informatie: www.bomenvoorkoeien.nl

NATUURVERVAGING

Introductie

Natuurvervaging is een relatief nieuwe ontwikkeling waar we als samenleving niet goed raad mee weten. Onder invloed van de exponentieel toenemende maakbaarheid, van klein tot groot, van DNA tot aan klimaat, verliest het begrip 'natuurlijk' steeds meer haar betekenis.

Dit staat op gespannen voet met de (onder druk van klimaatverandering en aantasting van biodiversiteit zo noodzakelijke) opkomst van het ecologisch burgerschap.

Wat voor invloed heeft natuurvervaging op modern ecologisch burgerschap?

Hoe verhoudt het een zich tot het ander?

Biedt het kansen of bedreigingen?

Leidt het wellicht tot nieuwe percepties? Vergezichten? Handelingsperspectieven?

Stichting wAarde heeft de term 'natuurvervaging' geënt, en draagt actief bij aan de nadere agendering van en gedachteontwikkeling rond dit thema.

Dit gebeurde, in 2019, met name binnen het project 'Natuurlijk'.

De eindstrijd van 'Natuurlijk'

Analyse van recente spanningen rond de Oostvaardersplassen en de terugkeer van de wolf leert dat een belangrijk deel van het tumult zich focust rond de strijd om wat vandaag de dag 'natuurlijk' is, en de vraag hoeveel waarde we daar, als samenleving, nog aan hechten.

Deze kwestie past binnen een algemene tendens naar maakbaarheid op alle niveaus van ons bestaan, van wereldschaal (Antropoceen; klimaatverandering) tot diep in ons eigen lichaam, waar na de opmars van kunstheupen en plastische chirurgie inmiddels zelfs aan onze stamcellen en ons DNA gesleuteld kan worden. Natuurbeheer heeft vaak helemaal geen vat op deze ontwikkeling, maar moet er wel mee omgaan.

Soms lijkt het niet fair dat mensen de terrein beherende organisaties keihard om de oren slaan met 'natuurlijk', terwijl de meeste mensen in toenemende mate accepteren dat hun eigen lichaam door tal van ingrepen niet natuurlijk is. Anderzijds valt er begrip voor op te brengen dat men natuurgebieden als oases, laatste vrijplaatsen van het natuurlijke wil zien.

Het project 'Natuurlijk' richt zich op de verkenning van standpunten en relevanties rond dit thema, en het uitwerken van een methode ter voorkoming van verdere polarisatie.

In 2019 hebben wij ons daartoe – in samenwerking met Natuur en Milieu Overijssel - actief ingezet voor een verkenning van de manier waarop burgers denken over de (vaak felle discussies over de) terugkeer van de wolf in de Nederland. Gevolgd door een goed bezocht debat met voor- en tegenstanders, op 12 september 2019, over *'De cultuurstrijd om de wolf'* in de Nijmeegse Bastei, in samenspraak met (schapenhouder) Karin Hermens en natuurfilosoof Martin Drenthen.

Ook hebben wij ons in 2019 nadrukkelijk gericht op (meningen en discussies over) de beleving en waardering van bomen en bossen in Nederland. Onder meer als spreker op een VPRO-Tegenlicht meet-up in Nijmegen naar aanleiding van een uitzending over het *'Wood Wide Web'*, op 17-9-2019 in de Mariënborg Bibliotheek, met prof. Joop Schaminee en prof. Noëlle Aarts.

Het project 'Natuurlijk' loopt van 2018 tot 2021, en wordt mede mogelijk gemaakt door het Prins Bernhard Cultuurfonds.

ORGANISATIE

Stichting wAarde is een relatief bescheiden denktank, met een breed netwerk van (ervarings)deskundigen binnen overheden, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties en vrijwilligersgroepen.

Stichting wAarde houdt zich aan de 'Gedragscode Maatschappelijke Organisaties op het gebied van natuur, milieu en duurzaamheid'; en is door de overheid erkend als 'Algemeen Nut Beogende Instelling' (ANBI).

Wij hechten aan onze onafhankelijkheid en ons vermogen om voortdurend aan te haken bij – en in te spelen op - actuele ontwikkelingen, strategieën en sentimenten. *Mean* en *lean*.

Met het oog op onze slagkracht, diepgang en effectiviteit slaan wij daarbij vaak de handen ineen met andere organisaties.

In 2019 uitte zich dit onder meer in een samenwerkingsovereenkomst met *Natuur en Milieu Overijssel*, naast projectgebonden samenwerking met onder meer het *Centre Connecting Humans and Nature* van de Radboud Universiteit, *LandschappenNL* en de *Natuur en Milieufederaties*.

In 2019 had Stichting wAarde twee mensen in loondienst.
Veel werk is op vrijwillige basis verricht.

Het bestuur van de stichting is, per 31 december 2019, als volgt samengesteld:

- Mw. Drs. I.E.M. Dankelman, voorzitter,
- Dhr. Drs. J.W. Biekart, penningmeester,
- Dhr. J. Dirkmaat,
- Dhr. Drs. J. Donner-van der Weij,
- Mw. Drs. K.S. Kuipers.

IN MEMORIAM

Met groot verdriet herdenken wij het overlijden van onze lieve collega en vriendin **Liesbeth Kemme**, op 18-12-2019.

Liesbeth heeft een belangrijke rol vervuld bij de ontwikkeling van Stichting wAarde.
Zij was één van de drijvende krachten bij sleutelprojecten als *Bomen voor Koeien* en *Lekker Landschap*.

Wij kennen Liesbeth als een uitzonderlijk warm en betrokken persoon en zullen haar enorm missen.
Wij wensen haar familie veel sterkte met het verwerken van dit grote verlies.

Bestuur en medewerkers Stichting wAarde